

НАШ ЈЕЗИК

LIV св. 1

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Рецензенти

др Марта Бјелетић, др Рајна Драгићевић, др Владан Јовановић, др Мирослав Николић, др Ђорђе Оташевић, др Милица Радовић Тешић, др Стана Ристић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа: Birograf comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, св. 1 (1932/33) – год. 8, св. 1 (1941); Н. с. књ. 1, (1949/50)–. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 1932/33–1941; 1949/50– (Београд : Birograf comp). – 23 cm

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

НАШ ЈЕЗИК

Књига LIV

Св. 1 (2023)

САДРЖАЈ

Ч л а н ц и

- О краћим облицима придева насталим конверзијом од глаголског прилога садашњег у савременом српском језику (МИРОСЛАВ Б. НИКОЛИЋ) 1–26
- О неким аспектима попридевљавања глаголског прилога садашњег у савременом српском језику (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 27–52
- О глаголима које повезује вештина – једна од когнитивних семантичких компоненти (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ) 53–68
- Уз један важан јубилеј: етимологија у радовима објављеним у часопису *Наш језик* (1932–2022) (ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ) 69–86

П р и к а з и

- Срето З. Танасић, *Огледи о језику српских њисаца* (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ) 87–99
- Зборник *Актуелна њињања морфологије и њворбе р(и)јечи српскога језика* (СТЕФАН М. СТЕПАНОВИЋ) 100–104
- Светлана Слијепчевић Бјеливук и Марина Николић, *Речник ковида (њемајски и асоцијативни)* (ДУШАН Р. СТЕФАНОВИЋ) 105–110

Светлана Слијепчевић Бјеливук и Марина Николић,
*Речник ковида (ѿемајски и асоцијативни)**

Издавачку делатност Института за српски језик САНУ и издавачке куће Прометеј, крајем 2022. године обогатио је *Речник ковида (ѿемајски и асоцијативни)* аутора Светлане Слијепчевић Бјеливук и Марине Николић. Овај речник није ништа друго до резултат двогодишњег бављења ауторки променама које је пандемија вируса корона изазвала у српском језику на лексичком плану. С тим у вези, неопходно је, пре свега, истаћи то да су Светлана Слијепчевић Бјеливук и Марина Николић од почетка пандемије ишле у корак са лингвистима широм света бавећи се лексиком ковида, што је 2020. године резултирало објављивањем електронског издања *Речника ѿојмова из ѿериода ејидемије ковида*.¹ Творбени процеси узели су маха и још једном је до изражаја дошло богатство нашег језика. Творене су разне кованице, полусложенице, скраћенице, а управо је и то један од разлога израде речника какав је *Речник ѿојмова из ѿериода ејидемије ковида*.² Од тренутка проглашења пандемије код нас, Светлана Слијепчевић Бјеливук и Марина Николић спровеле су неколико истраживања³, а *Речник ковида* може се сматрати круном бављења лексичким фондом из периода пандемије ковида. Уосталом, разлог бављења овом темом налази се у томе што је велики број непознатих термина утицао на обогаћење речника становника читавог

* Нови Сад – Београд: Прометеј – Институт за српски језик САНУ, 2022.

¹ Електронско издање *Речника ѿојмова из ѿериода ејидемије ковида* доступно је на сајту Института за српски језик САНУ: <http://www.isj.sanu.ac.rs/tesnik-pojмова/>.

² Један од задатака лингвиста био је, између осталог, и утврдити тачно писање назива вируса (уп. Одлуку Одбора за стандардизацију; Јовановић, 2020, стр. 3), указати на најчешће творбене поступке при настајању нових речи (уп. Милашин, 2021), утицају вируса на језички систем (Марковић, 2021), итд.

³ Од важнијих истраживања ауторки у вези са пандемијом ковида 19 издвајамо следеће: Николић, Слијепчевић Бјеливук, Новокмет, 2021; Слијепчевић Бјеливук и Николић, 2021; Слијепчевић Бјеливук, 2021; Николић и Слијепчевић Бјеливук, 2022.

света, што лингвистику овог пута повезује са медицинском науком, доказавши да се мултидисциплинарност и те како испољава у XXI веку.

Речник ковида (тјемајски и асоцијативни), обима 347 страна, састоји се, како се може и закључити из поднаслова, из два дела. У првом делу представљене су и, онако како је општеприхваћено у науци о језику, обрађене лексеме и фразе које су у вези са ковидом. Након истицања важнијих лингвистичких резултата до којих се дошло откако се јавио вирус корона и навођења исцрпног прегледа литературе, ауторке издвајају неколико циљева којих су се држале приликом израде речника, а то су: 1) дати дефиниције које ће бити доступне широј јавности; 2) дати правописне препоруке за нове појаве; 3) забележити лексичке и правописне појаве и промене индуковане пандемијом. Оно што је важно истаћи јесте то да се у овом тематском речнику, поред тога што се на једном месту окупљају нове речи и фразе, могу наћи и већ познати термини из медицине који су јављањем пандемије постали високофреквентни у говорном и писаном језику појединаца. Грађа за речник прикупљана је из електронских и штампаних медија, али је велики део грађе забележен и на интернету, тако да су речничке одреднице ексцерпиране и из разних коментара на новинске чланке, из емисија, различитих текстова, али и из објава на друштвеним мрежама. Велики део одредница прикупљен је претрагом кључних речи које су у вези са пандемијом, нпр. ковид, корона, вакцина, итд., и то на платформама BigBoxData и Sketch Engine. Пре узбучавања грађе, ауторке у засебним деловима пишу о корпусу (стр. 14–15), речничком чланку (стр. 15–19), правописном аспекту (стр. 19–23), стилском и нормативном аспекту (стр. 23–25), пореклу лексема (стр. 26) и фемининативима (стр. 27–29). Након закључних напомена, ауторке износе списак домаће и стране литературе, који броји 58 референци. Најважнији део првог дела речника јесте узбучена, акценатски обележена и граматички уређена грађа, уз изношење контекста у којем је одредница забележена. Место у речнику нашло је нешто више од 400 лексема, а овде преносимо приказ одредница **вакци́на** и **изола́ција**, како би се стекао шири увид у начин презентовања грађе:

(1) **вакци́на** ж мед. cepиво направљено ради заштите организма од заразних болести; исп. векторска вакцина, РНК вакцина, вакцинирати се.

Како су вакцине спасиле свет / Скоро две године покушавамо да се изборимо са коронавирусом, а стручњаци наводе да је једини спас вакцина (rts.rs, 26. 10. 2021); Nekoliko vakcina protiv COVID-19 prve generacije odobrene su početkom 2020. (slobodnaevropa.org, 29. 11. 2021);

Препорука Кризног штаба је да трећу дозу било које вакцине против ковида добију хронични болесници и они чији је имунитет већ угрожен због одређених болести или операција (rts.rs, 29. 7. 2021); Вакцина је спас. Када бисмо имали срећу да је имамо и против других болести, са мало нежељених дејстава а да нас штити (rts.rs, 22. 4. 2022).

(2) **изолација** ж епид. одвајање заражених болесника да би се спречило ширење заразе; исп. самоизолација, карантин.

Korona virus i izolacija: Kako boravak u zatvorenom utiče na naš imunitet (bbc.com, 28. 5. 2020); Lica koja su do dana stupanja na snagu ove odluke upućena u izolaciju ostaju u izolaciji do isteka utvrđenog trajanja izolacije, odnosno upućuju se u karantin (paragraf.rs); Preporučene mere socijalne izolacije daju najbolje rezultate u borbi protiv epidemije, ali donose i promene u rutinama za sve članove porodice (unicef.org).

Други део *Речника ковида* односи се на испитивање лексике ковида асоцијативним методом. Идући у корак са савременим истраживањем асоцијација, ауторке истраживању приступају изградом онлајн анкете на платформи Гугл. Грађа је прикупљена методом слободних асоцијација, с тим да је време попуњавања анкете било ограничено, како би се добили што релевантнији резултати. Попуњавању анкете приступило је 300 испитаника, од тога 242 особе женског, а 58 особа мушког пола. Стимулуси су бирани према два критеријума, и то: 1) тематски критеријум; 2) критеријум опште и/или фреквентне употребе. Навођењем стимулуса који нису у вези са ковидом, већ који припадају општем лексичком фонду постигнут је ефекат стицања увида у начин размишљања испитаника у доба ковида. Самим тим, да се приметити да и лексеме које нису настале током периода ковида испитанике ипак асоцирају на пандемију. Након навођења теоријско-методолошких напомена, које подразумевају делове о историјату асоцијативних истраживања у српској лингвистици (стр. 267–270), методологији испитивања (стр. 270–273) и структури одредница (стр. 273), ауторке наводе списак литературе, који броји 16 референци. Изради асоцијативног дела речника приступило се азбучним навођењем лексема од стимулуса ка реакцији. На тај начин формиран је део речника који најбоље осликава језичку слику света у тренуцима ванредног стања. Уз издвојене стимулусе, навођени су асоцијати поред којих се налази асоцијативна фреквенца, односно, број испитаника који су имали исти асоцијат. Уз то, испод сваке одреднице може се наћи број испитаника који није одговорио, број оригиналних одговора и идиосинкратичност одговора. Грађа је, дакле, издвајана по следећем моделу:

(1) **имунитет** здравље 42, јак 21, витамини 16, заштита, отпорност, снага 12, одбрана, колективни 11, вакцина 8, антитела, корона, лимун 6, крда, добар, крдо 4, витамин, одговор, слаб, стечени, стицање, храна 3, болест, војска, вође, здрав, јачање, јачина, организам, отпор, природни, систем, спас, пад, витамин ц, заштита организма 2, битно, борба, брига, важан, вредност, глобални, грип, дипломатски, имам, имати, имунитет, имуноцинк, инјекција, јачати, колектив, леукоцити, лош, нада, наранце, неопходан, нико, нужан, обавеза, одличан, ојачан, оклоп, побољшати, понашање, привремени, природа, проба, сигурност, стабилност, стање, тело, тешко, тооп, т-ћелије, хиперсензитиван, ц витамин, штит, бели лук, ваљда га имам, вирус корона, добар одговор организма, ђумбир, мед и лимун, здрава храна, имунитет крда, ја пијем таблете за то, јак организам, како коме, корисна ствар, леукоцити и лимфоцити, лични имунитет, лош имунитет, нам је ослабљен, одбрамбена моћ, одбрамбени систем, одбрана организма, отпорност на болест, позитивна ствар, само да је добар, све у шта се уздам, слаб или јак, слаб имунитет, текстови о здравој исхрани.

15 – није одговорило, 101 – оригиналан (јединствен) одговор, 66 –идиосинкратичност

(2) **локдаун** затварање 60, закључавање 22, затвор 16, карантин 13, корона 12, изолација 8, полицијски час 6, кључ, кућа 4, англицизам, забрана, ковид, паника 3, Аустралија, Аустрија, будалаштина, Енглеска, затворено, катанац, мера, не, стан, ужас, Холандија, Велика Британија, потпуно затварање, празне улице 2, 2020, down, анксиозност, април, балкон, бесмисао, Беснило, Беч, болест, брава, бунар, гашење, глупост, говно, демонизам, дистанца, досада, Европа, енглескизам, забавно, завера, закључати, затворен, затвореност, заштита, изолованост, интернет, интроспекција, казна, Кина, књиге, колапс, кући, лежање, лепо, локот, малтретирање, март, мир, мјере, мрак, насиље, Немачка, немоћ, непокретност, непотребан, неслобода, нокаут, нокдаун, ограда, ограничења, ограничење, одговор, одмор, оправдање, пакао, побуна, породица, превара, принуда, присиљавање, прољеће, пропаст, против, рат, рестрикције, ропство, свет, серија, силовање, тачдаун, телевизија, туга, хорор, црвено, англицизам за затварање, Борис Џонсон, ванредно стање, време за породицу, гаси свјетло мотај каблове, економски непожељна ствар, енглеска реч, забрана кретања, затварање граница државе, затварање у Аустралији, затварање у кућу, затворено све у граду, кафа у поноћ, ковид (лепо време било), крајња мера (након грешака), Кризни штаб, локално затварање, мањак слободе, наметну-

то затварање, не волим, не волим туђице, не поновило се, непотребна позајмљеница, нестајање српског језика, онлајн настава, опет бокс, принудно ограничавање кретања, седми круг пакла, тачно време, тежак период, уставно кршење права.

12 – није одговорило, 133 – оригинална (јединствена) одговора, 106 – идиосинкратичност

На овај начин припремљена је и приређена грађа за *Речник ковида*, који ће остати обележје једног историјског раздобља, а што је још важније, ауторке су показале и доказале да српска лингвистика и те како иде у корак са светским филолошким центрима када је реч о научноистраживачком раду. Рецензије речника потписују др Мариана Спасојевић (Институт за српски језик САНУ), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ), проф. др Радослава Трнавац (Филолошки факултет Универзитета у Београду) и др Иван Станковић (Клиничко-болнички центар Земун, Медицински факултет Универзитета у Београду), доктор медицинских наука, чијим је изношењем позитивног мишљења задовољен најважнији критеријум за израду термилошког речника, а то је спој лингвистике и струке чија се терминологија описује.

ЛИТЕРАТУРА

- Јовановић 2020: Владан Јовановић, О називу једног вируса, *Језик данас* XVI/15, 1–5.
- Милашин 2021: Горан Милашин, Грађење ријечи у доба пандемије ковида 19, *Језикофил*. Приступљено 3. јануара 2023. на: <https://jezikofil.rs/gradjenje-rijeci-u-doba-pandemije-kovida-19/>.
- Марковић 2021: Јордана Марковић, Улазак короне у српски језички систем, *Исходишта* 7, 163–176.
- Николић – Слијепчевић Бјеливук – Новокмет 2021: Марина Николић, Светлана Слијепчевић Бјеливук, Слободан Новокмет, Нове речи у српском јавном дискурсу као последица пандемије ковида 19, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* LI/1, 365–390.
- Николић – Слијепчевић Бјеливук 2022: Марина Николић, Светлана Слијепчевић Бјеливук, *Српски јавни дискурс у пандемији*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Одлука о писању назива једног вируса (од 4. фебруара 2020). Одбор за стандардизацију српског језика. Преузето 3. јануара 2023. са: www.isj.sanu.ac.rs/2020/02/10/odluka-odbora-pisanje-naziva-virusa/.

Слијепчевић Бјеливук 2021: Светлана Слијепчевић Бјеливук, Шта се крије у медијским насловима у периоду пандемије?, *Језик данас* XVIII, 25–33.

Слијепчевић Бјеливук – Николић 2021: Светлана Слијепчевић Бјеливук, Марина Николић, Јавни дискурс у периоду епидемије ковида, *Српски језик: студије српске и словенске* 26, 253–267.

*Душан Р. Стефановић**

Универзитет у Приштини са привременим седиштем
у Косовској Митровици
Филозофски факултет

* dusan.stefanovic@pr.ac.rs; dusan93esn@gmail.com